

به هر صورت، شرایط اجتماعی و روانی این فضا موجب شد تا واقعه عاشورا رخ دهد.

آن چه مسلم است این که رخداد عاشورا در عصر روز دهم خاتمه نیافت و همزمان با آغاز بخش دیگری از استراتژی اموی در خاتمه دادن به حق خواهی حسین ابن علی (ع)، بازماندگان کاروان حسینی، نوعی راهبرد فرهنگی را در اشاعه هدف‌های قیام حسین (ع) در پیش گرفتند.

بی‌شک آنچه در این مبارزه سیاسی موجب شد تا یاران امام با اعتقادی راسخ جان خود را در طبق اخلاص گذرانند، آرمانی بود که به وسیله امام (ع) برای آنان ترسیم شده بود.

فلسفه عزاداری

با توجه به پدیدار شدن رویکردهای نوین نسبت به تحلیل و تبیین مسائل، انسان معاصر در پی کنکاش و کالبدشکافی مسائل، مفاهیم و حقایقی است که با آنها زندگی می‌کرده و نسبت به آنها باورهایی داشته است. در واقع پرداختن به موضوع با نگاهی بیرونی، از ویژگی‌های انسان معاصر است. بر این اساس، آدمی می‌خواهد از بیرون، به مسأله عزاداری بنگرد و آن را مورد بررسی قرار دهد. در

حقیقت، عقل وی تا وقتی که توجیهی مقبول از عزاداری به دست نیاورد و یا حداقل آن را خردستیز نداند - هر چند خردپذیر نباشد - نمی‌تواند در درون این پدیده قرار گرفته و آن را باور کند.

این نوع نگاه به مسائل، بسیار مبارک است؛ چه این که بنیان‌های معرفتی انسان را به مسائل اسلامی و مؤلفه‌های فرهنگ شیعی، تقویت می‌کند و نباید فراموش کرد که در پرتو این پشتوانه‌ی نظری، ایمان آدمی نیز تعالی می‌یابد؛ زیرا ایمان بر پایه معرفت و خردورزی شکل می‌گیرد. از این رو اگر توجیه و تبیین موجهی از عزاداری ارائه گردد؛ پایه‌های باور جوانان و نسل معاصر، نسبت به این موضوع تقویت خواهد شد.

فلسفه عزاداری بر اهل بیت علیه السلام

فلسفه و حکمت عزاداری را می‌توان در امور ذیل، رهیابی کرد:

الف) محبت و دوستی: قرآن و روایات، دوستی خاندان رسول اکرم (ص) و اهل بیت (ع) را بر مسلمانان واجب کرده است.^۱

روشن است که دوستی لوازمی داد و مُحِبِّ صادق، کسی است که شرط دوستی را - چنان که باید و شاید - به جا آورد. یکی از

مهم‌ترین لوازم دوستی، هم‌دردی و هم‌دلی با دوستان در مواقع سوگ یا شادی آنان است؛^۱ از این رو در احادیث، بر برپایی جشن و سرور در ایام شادی اهل بیت علیه‌السلام و ابراز حزن و اندوه در مواقع سوگ آنان، تأکید فراوان شده است.

حضرت علی علیه‌السلام در روایتی می‌فرماید: «شیعه و پیروان ما در شادی و حزن ما شریکند». «يَفْرَحُونَ لِفِرْحِنَا وَ يَحْزَنُونَ لِحُزْنِنَا»^۲ امام صادق علیه‌السلام فرمودند: «شیعتنا جزء منا خلقوا من فضل طيبتنا يسؤنا و يسرهم ما يسرنا».^۳ «شیعیان ما پاره‌ای از خود ما بوده و از زیادی گل ما خلق شده‌اند؛ آن چه که ما را بدحال یا خوشحال می‌سازد، آنان را بدحال و خوشحال می‌گرداند».

جز این وظیفه عقلانی و شرعی، ایجاب می‌کند که در ایام عزاداری اهل بیت علیه‌السلام، حزن و اندوه خود را به «زبان حال»؛ یعنی، با اشک، آه و ناله و زاری، از نظر خوراک، با کم خوردن و کم آشامیدن مانند افراد غم‌زده^۴ و از نظر پوشاک، با پوشیدن لباسی که از

۱- المحبته فی الكتاب و السننه، صص ۱۶۹-۱۷۰-۱۸۱-۱۸۲.

۲- بحارالانوار، ج ۴۴، ص ۲۸۷.

۳- امالی، ص ۳۰۵.

۴- طبق فرموده امام صادق علیه‌السلام به معاویته بن وهب، «عزاداران سیدالشهدا در روز عاشورا از آب و غذا دوری جویند تا آن که یک ساعت از وقت فضیلت نماز عصر بگذرد، و در حد لزوم به غذای معمول صاحبان مصیبت، سدّ جوع و عطش کنند». تاریخ النیاحه الامام الشهید الحسین بن علی،

ج ۱، صص ۱۵۷-۱۵۹.]

حیث جنس و رنگ و نحوه پوشش در عرف، حکایت‌گر اندوه و ناراحتی است، آشکار سازیم.

ب) انسان‌سازی: از آن جا که در فرهنگ شیعی، عزاداری باید از سر معرفت و شناخت باشد؛ هم دردی با آن عزیزان، در واقع یادآوری فضایل، مناقب و آرمان‌های آنان بوده و بدین شکل، آدمی را به سمت الگوگیری و الگوپذیری از آنان سوق می‌دهد.

فردی که با معرفت در مجالس عزاداری، شرکت می‌کند؛ شعور و شور، شناخت و عاطفه را در هم می‌آمیزد و در پرتو آن، انگیزه‌ای قوی در او پدیدار گشته و هنگام خروج از مراسم عزاداری، مانند محبی می‌شود که فعال و شتابان، به دنبال پیاده‌کردن اوصاف محبوب در وجود خویشتن است.

ج) جامعه‌سازی: هنگامی که مجلس عزاداری، موجب انسان‌سازی گشت؛ تغییر درونی انسان به عرصه جامعه نیز کشیده می‌شود و آدمی می‌کوشد تا آرمان‌های اهل بیت علیه‌السلام را در جامعه حکم فرما کند.

به بیان دیگر، عزاداری بر اهل بیت علیه‌السلام در واقع با یک واسطه زمینه را برای حفظ آرمان‌های آنان و پیاده کردن آن‌ها فراهم می‌سازد. به همین دلیل می‌توان گفت: یکی از حکمت‌های عزاداری، ساختن جامعه بر اساس الگوی ارائه شده از سوی اسلام است.

د) انتقال دهنده‌ی فرهنگ شیعی به نسل بعد: کسی نمی‌تواند منکر این حقیقت شود که نسل جدید در سنین کودکی، در مجالس عزاداری با فرهنگ اهل بیت علیه‌السلام آشنا می‌شوند. به راستی عزاداری و مجالس تعزیه، یکی از عناصر و عوامل برجسته‌ای است تا آموزه نظری و عملی امامان راستین، به نسل‌های آینده منتقل شود. مراسم عزاداری، به دلیل قالب و محتوا، بهترین راه برای تعلیم و تربیت نسل جدید و آشنایی آنان با گفتار و کردار اهل بیت علیه‌السلام است.

فلسفه و حکمت عزاداری بر امام حسین علیه‌السلام چیست؟

مسئله انسان‌سازی، جامعه‌سازی و انتقال فرهنگ شیعی به نسل بعد در مجالس امام حسین علیه‌السلام، قوی‌تر نیز می‌باشد؛ زیرا ماهیت قیام امام حسین علیه‌السلام و نیز آموزه‌های تربیتی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی عاشورا، در تعالی و بالندگی انسان و جامعه چشم‌گیر بوده و عناصر رویداد کربلا، مؤلفه‌های اساسی و اصلی را در ترسیم فرهنگ شیعی رقم زده است که توسط مراسم سوگواری به نسل بعد منتقل می‌شود.

با توجه به بیانات، سخنان و شعارهای عاشورا، می‌توان عناصر

انسان‌ساز، جامعه‌ساز فرهنگ‌ساز را ملاحظه کرد؛ مواردی چون: